
YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN TEZ DANIŞMANLARINA İLİŞKİN BEKLENTİLERİ

Araş. Gör. Dr. Gülsen ÜNVER

Gazi Üniversitesi - Mesleki Eğitim Fakültesi - Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu çalışma, Yüksek Lisans mezunlarının, tezlerini hazırlarken tez danışmanlarından beklentilerine ilişkin görüşlerini tanımlamaktadır. Çalışmaya Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nden mezun olan 16 kişi katıldı. Veri toplamak için mezunlarla bireysel olarak görüşüldü. Görüşmeler yapılırken bir görüşme rehberi kullanıldı. Toplanan verileri çözümlmek için içerik çözümlmesi tekniği uygulandı. Araştırmanın sonuçları, mezunların, danışmanlardan tez konusu, araştırma teknikleri ve insan ilişkileri ile ilgili birçok beklentileri olduğunu gösterdi. Makale mezunların tez danışmanlarına önerilerini de içermektedir.

Anahtar Sözcükler: Yüksek Lisans, tez danışmanı, tez, araştırma teknikleri.

THE GRADUATE STUDENTS' EXPECTATIONS REGARDING THEIR MENTORS

ABSTRACT

This study describes graduate students' perceptions in the process of writing their thesis. 16 graduates participated in this study who had graduated from Institute of Educational Sciences at Gazi University. They were interviewed individually to collect data. An interview guide was administered as the interviews were doing. The content analysis technique was applied to analyze the collected data. The results of the study indicated that the graduates have a lot of expectations from their mentors related to subject of the their thesis, research techniques and human relationships. Also, this article includes some propositions of graduates to mentors.

Keywords: Graduate, mentor, thesis, research techniques.

GİRİŞ

Lisansüstü eğitimin ilk basamağı olan Yüksek Lisans Eğitimi sırasında edinilen yaşantılar, hem bu eğitimi alan kişilere bilim felsefesi kazandırmak hem de onları bilime kazandırmak için çok önemlidir. Bu yaşantılardan birçoğu tez hazırlama sürecinde edinilir. Bu nedenle tez hazırlama sürecinin etkili bir biçimde yürütülmesi gerekmektedir.

Türker (1997:30), lisansüstü eğitim programlarını değerlendirirken, bu programlardaki danışman ve tez seçimiindeki kurallar ve uygulamaların incelenmesi ve öğrencilerin tez danışmanlarına ilişkin görüşlerinin de dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü, tez çalışmalarında tezi hazırlayan kişiden sonra en etkin olması gereken kişi tez danışmanıdır. Dolayısıyla, tez danışmanının tez hazırlama sürecinde yaşanan olgu ya da olaylarda büyük payı olduğu düşünülmektedir. Tosun da (1997: 12), tez danışmanını lisansüstü eğitimin *can noktası* olarak görmekte ve tez danışmanında şu niteliklerin bulunması gerektiğini açıklamaktadır:

1. Deneyimlerini öğrenci ile paylaşma,
2. Öğrenciyi duygusal açıdan destekleme,
3. Öğrenciyi yönlendirme,
4. Öğrencinin araştırmacı olarak gelişim sürecini değerlendirme,
5. Öğrenciyi akademik kişiliği ile örnek olma.

Tez danışmanının, tez hazırlama sürecindeki sorumlulukları şöyle sınıflandırılabilir: öğrencinin çalışma alanı ve tez konusu, başka bir deyişle meslek alanı ile ilgili sorumluluklar, *araştırma teknikleri* ile ilgili sorumluluklar ve *insan ilişkileri* ile ilgili sorumluluklar. Tezler öncelikle bir meslek alanında hazırlandığı için danışmanın tezin hazırlandığı alanda yeterli olması, öğrenciyi bu alanda nasıl bir araştırma yapılırsa daha anlamlı olabileceği konusunda yönlendirmesi ve öğrencinin teze ilgili hazırlıklarını alan bilgisi yönünden inceleyip dönüt vermesi gerekmektedir. Tez hazırlama, bir araştırma süreci olduğu için danışmanın araştırma teknikleri konusunda da yeterli olması ve öğrenciyi, tezinde uygulayacağı araştırma tekniklerini seçerken,

uygularken, değerlendirirken ve raporlaştırırken yardımcı olması da çok önemlidir. Tez danışmanı-öğrenci ilişkisinin insani boyutu da büyük önem taşımaktadır. Tez hazırlama süreci uzun bir süreçtir. Bu nedenle, tez danışmanı ile öğrenci arasında olumlu, işbirliğine dayalı ve güven dolu bir ilişki olması, zevkli ve başarılı bir tez hazırlama sürecini gerçekleştirebilmenin önkoşulu olarak görülebilir.

Tosun (1997:13), ülkemizdeki öğretim üyelerinin bir kısmının tez danışmanı olabilecek nitelikleri taşımadığını düşünmektedir. Yüksek Lisans öğrencilerinin tez danışmanları ile olumlu ve olumsuz olaylar yaşadıkları gözlenmektedir. Bu nedenle, Yüksek Lisans öğrencilerinin tez danışmanlarına ilişkin görüşlerinin araştırılmasının bilim adamı yetiştirmeye katkı getireceği düşüncesiyle başlanılan araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt arandı:

1. Yüksek lisans öğrencilerinin tez danışmanından beklentileri nelerdir?
2. Yüksek Lisans öğrencileri, tez danışmanından hangi beklentilerine karşılık bulmakta ya da bulamamaktadır?
3. Yüksek Lisans öğrencilerinin tez danışmanlığı için önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın verileri nitel araştırma yöntemlerinden yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplandı. Araştırmaya katılan kişilerle görüşme rehberi yaklaşımı (interview guide approach) izlenerek bireysel görüşmeler yapıldı (Patton, 1987). Görüşmeler 2003 yılında gerçekleştirildi. Her bir görüşme ortalama olarak 30 dakika sürdü. Görüşmelerin kaydı, görüşülen kişinin isteğine göre teyp kasetine (11 kişi) ya da görüşme sırasında not alınarak (5 kişi) yapıldı.

Evren ve Örneklem: Araştırmanın evreni Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ndeki Tezli Yüksek Lisans Programlarından mezun olan kişileri içermektedir. 1997 yılından bu yana bağımsız olarak hizmet veren Enstitü'nün Yüksek Lisans programının amacı, öğrencinin bilimsel araştırma yaparak bilgilere erişme, bilgiyi değerlendirme ve yorumlama yeteneğini kazanmasını sağlamaktır. Enstitü 18 Ana Bilim ve bu Ana Bilim Dallarının ayrıldığı toplam 44 Bilim Dalı'nda hizmet vermektedir.

Araştırmanın örnekleme ölçüt örnekleme ve zincir örnekleme yöntemleri izlenerek oluşturuldu (Yıldırım ve Şimşek, 1999). Örneklem oluşturulurken Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ndeki Tezli Yüksek Lisans Programlarının herhangi birinden 2001 ve daha sonraki yıllarda mezun olma ölçütü dikkate alındı. Zincir örnekleme yönteminin kullanılma nedeni ise, adı geçen enstitüden mezun olan kişilerin enstitü kayıtlarında telefon numaralarının tümünün bulunmaması ve olan telefon numaralarının değişmiş olmasıdır. Sonuçta, örneklem grubunda

11 Ana Bilim ve 16 Bilim Dalından mezun olan toplam 16 kişi yer aldı. Bu 16 Bilim Dalı'nın her birinden mezun olmuş birer kişi ile görüşüldü. Örneklemde yer alan kişilerin 10'u üniversitede öğretim görevlisi, araştırma görevlisi ya da okutman olarak çalışırken, altısı başka mesleklerde (öğretmenlik vb.) çalışmaktadır. Ayrıca, araştırmaya katılan kişilerin gönüllü olmasına büyük önem verildi.

Veri Toplama Aracı: Görüşmelerde yararlanmak amacıyla toplam 16 açık uçlu sorudan oluşan bir görüşme rehberi (formu) hazırlandı. Bu rehberin taslağı için yedi kişiden uzman görüşü alındı ve taslak üzerinde gerekli görüşlen değişiklikler yapıldı. Görüşme rehberinde tez danışmanının ve tez konusunun belirlenmesi sürecine, yüksek lisans öğrencisinin tez danışmanından beklentilerine karşılık bulma düzeylerine, öğrenci ile tez danışmanının yaptığı görüşmelerin niteliğine ve tez danışmanlığına yönelik önerilere ilişkin sorular bulunmaktadır.

Verilerin Çözümlemesi: Verilerin çözümlemesinde içerik çözümlemesi yöntemi uygulandı (Patton, 1987). Bu çözümleme sürecinde, ilk olarak görüşme kayıtları üzerinde sayısal kodlar verildi ve bir veri indeksi oluşturuldu. Verilerin içeriği sınıflandırıldı. Sonra, aynı kodların geçtiği görüşme kayıtları birlikte yeniden incelenerek araştırma raporu hazırlandı.

BULGULAR

Araştırmanın bulgularını sunarken görüşülen kişilerden öğrenci diye söz edilmektedir. Bulgular, öğrencilerin tez danışmanlarından meslek alanı, araştırma teknikleri ve insan ilişkileri ile ilgili beklentileri ve tez danışmanlarına önerileri sınıflandırılarak sunulmaktadır. Yüksek Lisans öğrencilerinin tez danışmanlarından meslek alanı ile ilgili beklentilerine ilişkin görüşleri Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1'e göre Yüksek Lisans öğrencilerinin tez danışmanlarından meslek alanı ile ilgili beklentilerinin başında tez danışmanının alanının öğrencinin alanı ile aynı olması gelmektedir. Bu beklentisine karşılık bulan öğrenciler hem tez konusu belirlerken hem de tezi hazırlama sürecinde danışmanlarının daha çok yardımcı olduğunu belirtirken, karşılık bulamayan öğrenciler danışmanın meslek alanı ile öğrencinin çalışma alanının değişik olması durumunda danışmandan çok az yardım görebildiklerini, tez üzerinde tartışırken alan konusunda iletişim kuramadıklarını ve hatta tezlerinin niteliğinin düşmesine neden olduğunu belirtmektedirler.

Tablo 1'deki diğer bir beklenti tez danışmanının alan bilgisinin yeterli olmasıdır. Görüşme kayıtları incelendiğinde, bu beklentisine karşılık bulamayanların sayısının bula-bilenlerden daha çok olduğu görüldü. Bu beklentisine karşılık bulan öğrenciler tez danışmanının onları meslek alanı açısından daha çok ve doğru yönlendirebildiğini ve tezdeki alanla ilgili yanlışları düzelttiğini düşünmektedirler. Bu

Tablo 1. Yüksek Lisans Öğrencilerinin Tez Danışmanlarından Meslek Alanı ile İlgili Beklentilerine İlişkin Görüşleri

Tez Hazırlama SürecininBaşındaki Beklentiler	Karşılık Bulunan Beklentiler	Karşılık Bulunamayan Beklentiler
Alanının tez konusu ile ilgili olması	*	*
Alan bilgisinin yeterli olması	*	*
Alandaki özel araştırma yöntemlerine yönlendirme		*
Tez konusu ile ilgili kitap okuma		*
Alanda kendini yenileme		*

* İlgili beklentiye karşılık bulunduğu ya da bulunmadığına ilişkin görüş bildirildiği anlamına gelmektedir.

beklentisine karşılık bulamayanlar ise, danışmanlarının bu yetersizlikleri nedeniyle başka öğretim üyelerinden yardım istemek zorunda kaldıklarını açıklamaktadırlar. Eğitim Bilimleri Ana Bilim dalı dışındaki Ana Bilim Dallarında Yüksek Lisans yapan öğrenciler, tez danışmanının özel alan (Matematik, Fen Bilgisi, Resim İş vb.) bilgisinin tek başına yeterli olmadığını, bu nedenle bu alanların eğitimi konusunda da bilgili olmasını gerekli görmektedirler.

Öğrencilerin Tablo 1'deki başka bir beklentisi, danışmanın onları alandaki özel araştırma yöntemlerine yönlendirmesidir. Onlara göre, değişik alanlarda değişik araştırma desenleri uygulanabilir ve bu desenlerin seçiminde ve uygulanmasında danışmanın alan bilgisinin yeterliliği de etkilidir.

Tablo 1'de öğrencilerin tez danışmanından alanda kendini yenilemesini ve tez konusu ile ilgili kitap okumasını bekledikleri fakat bu beklentilerine karşılık bulamadıklarını görülmektedir. Görüşme kayıtlarından danışmanların, özellikle akademik unvanı yüksek ve hizmet yılı çok olanların, alanlarıyla ilgili gelişmeleri izlemediği anlaşılmaktadır. Öğrenciler bu durumun tezlerinin çağdaşlığını olumsuz etkilediğini ve danışmandan alanla ilgili yardım göremediklerini iletmektedirler. Bunun yanında, alanla ilgili tez danışmanı ve öğrencinin yetersiz olduğu kısımlar için yalnız öğrencinin değil danışmanın da kitap okuması gerektiğine inanmaktadırlar.

Yüksek Lisans öğrencilerinin tez danışmanlarından araştırma teknikleri ile ilgili beklentilerine ilişkin görüşleri Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2'de, öğrencilerin tez danışmanının öncelikle araştırma teknikleri konusunda yeterli olmasını bekledikleri görülmektedir. Onlar bu beklentilerinin öteki beklentilerine de temel oluşturduğunu düşünmektedirler. Fakat, bu beklentilerine karşılık bulamadıklarını belirtmektedirler. Tabloda bu bulguyla bağlantılı olarak, tez danışmanının ölçme aracı geliştirme ve verilerin çözümlenmesi çalışmalarında yol gösterici olması yönünde beklentisi olan öğrencilerin kiminin karşılık bulurken kiminin karşılık bulmadığı görülmektedir. Onlar ölçme aracı geliştirirken "Hangi ölçme aracının uygulanması daha uygun?", "Ölçme aracında hangi sorular bulunmalı?", "Ölçme aracının geçerliği ve güvenilirliğinin kanıtlanması için hangi çalışmaların yapılması gerekir?" vb. soruların yanıtını danışmanla birlikte bulmayı uygun görmektedirler. Verilerin çözümlenmesinde yanıtını ararken danışmandan yardım istedikleri temel soru ise "Verilerin çözümlenmesi için en uygun istatistiksel teknik hangisidir?" sorusudur. Bu beklentilerine karşılık bulamayan öğrenciler, ölçme aracını kendileri ya da başka öğretim üyelerinden yardım alarak geliştirdiklerini açıklamaktadırlar. Bir öğrenci, danışmanı ile, ölçme aracının uygulanma ilkeleri ile ilgili yaptıkları bir yanlış nedeniyle ölçme aracını yeniden uygulamak zorunda kaldıkları

Tablo 2. Yüksek Lisans Öğrencilerinin Tez Danışmanlarından Araştırma Teknikleri ile İlgili Beklentilerine İlişkin Görüşleri

Tez Hazırlama SürecininBaşındaki Beklentiler	Karşılık Bulunan Beklentiler	Karşılık Bulunamayan Beklentiler
Araştırma teknikleri konusunda yeterli olma		*
Çalışma planı yapma	*	*
Öğrencinin hazırlıklarını okuma	*	*
Öğrencinin çalışmalarına dönüt verme	*	*
Yol gösterici olma;	*	*
Kaynak taramada,	*	*
Ölçme aracı geliştirmede,	*	*
Verilerin çözümlenmesinde	*	*
Başka öğretim üyelerine yönlendirme	*	

* İlgili beklentiye karşılık bulunduğu ya da bulunmadığına ilişkin görüş bildirildiği anlamına gelmektedir.

larını iletmektedir.

Tablo 2'ye göre, öğrenciler tez danışmanından kaynak taramada da yol gösterici olmasını beklemektedirler. Onlar bu beklentilerine karşılık olarak tez danışmanlarının şu davranışları yapmalarını istemektedirler: Öğrenciye kütüphanede nasıl tarama yapılacağını açıklama, kendi kütüphanesini öğrenciye açma, tez konusu ile ilgili kaynak arama, bulunduğu kaynakları öğrenci ile paylaşma, öğrenciye kitap adlarını ya da internet adreslerini söyleme ve öğrenciye kaynakların neresine bakması gerektiğini açıklama. Tablo, bu beklentisine karşılık bulan öğrencilerin yanında karşılık bulamayanların da olduğunu göstermektedir.

Tablo 2'de karşılık bulan hem de bulamayan öğrencilerin olduğu başka bir beklenti ise, çalışma planı yapma beklentisidir. Öğrenciler, Enstitü'ye tez önerisi ile birlikte verilen çalışma planının yaşama geçirilmediği görüşündedirler. Onlar, tez danışmanı ile birlikte yaşama geçirilebilir bir çalışma planı yapma, bu planda tez hazırlama sürecinin her aşaması için süreler belirleme ve bu plana uyma beklentisindedirler. Özdenetiminin yeterli olmadığını belirten bir öğrenci, böyle bir planlamanın onu çalışmaya güdüleyeceğine inanmaktadır. Bu beklentilerine karşılık bulan öğrenciler tez hazırlama sürecinin daha hızlı ilerlediğini ve tezle ilgili neler yaptıklarının ve yapacaklarının daha çok bilincinde olduklarını açıklamaktadırlar. Bu beklentilerine karşılık bulamayan öğrenciler ise, araştırma sürecinde belirsizlik yaşadıklarını ve yalnız kaldıklarını, dolayısıyla tezin daha uzun sürede bittiğini belirtmektedirler.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, öğrenciler tez danışmanından tezle ilgili hazırlıklarını okumasını da beklemektedirler. Tablodan bu beklentisine kimi öğrencinin karşılık bulurken kiminin karşılık bulmadığı anlaşılmaktadır. Bu beklentisine karşılık bulanlar, tez danışmanının daha çok yardımcı olabildiğini düşünmektedirler. Tez danışmanının tez savunma toplantısından önce tezin tümünü okumasının çok yarar sağladığını da vurgulamaktadırlar. Danışmanın, tezle ilgili hazırlıklarını hiç okumadığı ya da yalnızca bir kısmını okuduğunu gözleyen öğrenciler özellikle tez savunma toplantısında zorlandıklarını açıklamaktadırlar. Danışmanın, öğrencinin hazırlıklarını hiç okumadığı zaman hiçbir dönüt veremediği, yalnızca bir kısmını, örneğin ilk iki-üç sayfasını okuyup diğer kısımlar için ötelemede bulunduğu da yanlış eleştiriler getirebildiğini belirtmektedirler.

Bir önceki paragraftaki bulgular doğrultusunda, çalışmalarına ilişkin dönüt alma beklentisine öğrencilerin kimi karşılık bulurken, kimisi ise karşılık bulamamaktadır. Görüşme kayıtlarından kimi tez danışmanının tez hazırlama sürecinde hiç dönüt vermeyip, tez savunma toplantısından önce tezin tümüne ilişkin dönüt verdiği anlaşılmaktadır. Bir öğrenci tez hazırlama sürecinde danışmanından dönüt alabilmek için üç-dört hafta, danışmanının masasına hazırlıklarını ayrı dosyalar içinde bıraktığını, bu sürecin sonunda hazırlıklarının hiç birinin okunmadan geri verildiğini be-

lirtmektedir. Başka bir öğrenci, tez danışmanının görüşmeler dışında incelemek üzere öğrenciden aldığı çalışma yapraklarına olabildiğince kısa süre içinde ve anlaşılır biçimde dönüt verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Fakat danışmanından, hazırlıklarına ilişkin dönütleri alabilmek için 15 gün ve daha uzun süre bekleyip, çalışma yapraklarında yalnızca soru işaretleri ile karşılaştığını ve bu soru işaretlerinin ne anlama geldiğini danışmanının da unuttuğunu iletmektedir. Başka bir öğrenci ise, dönütlerin olumsuz biçimde (Örneğin; "Bu da nereden çıktı?" yazılarak) verilmesinin öğrenciyi duygusal açıdan incitici bulmaktadır.

Tablo 2'deki son beklenti, danışmanın öğrenciyi başka öğretim üyelerine yönlendirmesidir. Görüşülen öğrencilerin çoğu tez danışmanının özel alanının eğitiminde ve araştırma teknikleri (özellikle verilerin çözümlenmesi) konusunda yetersiz olmasını doğal karşılamaktadır ve bu durumda başka öğretim üyelerine yönlendirmesini beklemektedir. Tabloda öğrencilerin bu beklentilerine karşılık buldukları görülmektedir. Sezgin'in (2002) araştırmasında da tez danışmanının öğrencileri başka kişi ve kaynaklara yönlendirme davranışını çoğu danışmanın yaptığı (%30.6'sı Her Zaman, %32.5'i Çoğu Zaman, % 18.7'si Bazen) ortaya çıkmıştır. Görüşme kayıtlarında bu yönlendirmenin öğrenciye "İstatistikçi ile görüş" ya da "Bu konuda bir eğitimcinin görüşünü al" denilerek yapılması yerine; istatistikçi ya da eğitimci ile görüşülmesi için danışmanın aracılık etmesi ve danışmanın da bu uzmanlarla görüşmesini uygun gördükleri dikkati çekmektedir. Ayrıca, öğrenciler başka öğretim üyelerinden aldıkları görüşler üzerinde tez danışmanı ile tartışmayı da istemektedirler. Danışmanın, başka öğretim üyelerinden alınan görüşleri sorgusuzca benimsemesini uygun görmemektedirler. Bir öğrenci, tez hazırlama süreci boyunca başka bir öğretim üyesi ile birlikte çalıştığını ve danışmanı ile Enstitü'ye teslim edeceği raporları imzalatmak için görüştüğünü üzüntüyle açıklamaktadır.

Yüksek Lisans öğrencilerinin tez danışmanlarından insan ilişkileri ile ilgili beklentilerine ilişkin görüşleri Tablo 3'de sunulmaktadır.

Tablo 3'de görüldüğü gibi, öğrencilerin tez danışmanından insan ilişkisi ile ilgili ilk beklentisi onları güdülemesidir. Görüşme kayıtları, görüşülen bütün öğrencilerin bu beklenti içinde olduklarını göstermektedir. Öğrenciler, lisansüstü düzeyde ilk kez tez hazırlayacakları için bunu başaramamaktan korktuklarını belirtmektedirler. Tez danışmanının, öğrencinin tezi hazırlayabileceği konusunda ona güvendiğini göstermesi ve onu buna inandırması gerektiğini düşünmektedirler. Danışmanın tez hazırlama sürecinde öğrenci ile birlikte çalışmasının da öğrenciyi güdüleyici olduğunu vurgulamaktadırlar. Bir öğrenci tezle ilgili yaptığı hazırlıklara danışmanından hiçbir dönüt alamadığı için başlangıçtaki istek ve heyecanını yitirdiğini açıklamaktadır.

Tablo 3. Yüksek Lisans Öğrencilerinin Tez Danışmanlarından İnsan İlişkileri ile İlgili Beklentilerine İlişkin Görüşleri

Tez Hazırlama SürecininBaşındaki Beklentiler	Karşılık Bulunan Beklentiler	Karşılık Bulunamayan Beklentiler
Güdüleme	*	*
Zaman ayırma	*	*
Destek olma	*	*
Anlayışlı olma	*	*
Sabırlı olma		*
Arkadaşça davranma	*	*

* İlgili beklentiye karşılık bulunduğu ya da bulunmadığına ilişkin görüş bildirildiği anlamına gelmektedir.

Öğrenciler, tez hazırlama sürecinin başında, bu sürecin aşamalarının açıklanmasının da öğrenciyi kaygılardan uzaklaştırarak çalışmaya güdüleyeceği görüşündedirler. Görüşme kayıtlarından çoğu öğrencinin bu beklentisine karşılık bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu beklentisine karşılık bulamayan öğrenciler tez hazırlama sürecinden zevk almadıklarını belirtmektedirler. Bir öğrenci, güdülemenin olumlu bir yaklaşımla yapılması gerektiğini savunmakta ve danışmanının “Bu tez senin tezin, ben sadece danışmanım, sen çalışmazsan bu tez bitmez” biçiminde konuşarak onu güdülemeye çalışmasının onu tez hazırlamaktan soğuttuğunu ve bir süre tezle ilgili hiçbir çalışma yapmadığını söylemektedir. Bununla birlikte, iki öğrenci danışmanın olumlu bir yaklaşımla güdüleme yapmasının da yetmediğini açıklamaktadır. Onlar danışmanın kendilerine “Sen yaparsın, sana güveniyorum, haydi yap.” demek yerine, onlarla birlikte tezin hazırlanması için çalışması gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca, öğrencinin çalışmasının da tez danışmanını güdülediğini düşünen öğrenciler vardır.

Tablo 3’deki diğer bir beklenti tez danışmanının öğrenciye zaman ayırmasıdır. Öğrenciler kendilerinin ve danışmanın uygun olduğu zamanlarda onunla görüşebilmeyi istemektedirler. Bu beklentisine karşılık bulan öğrenciler danışmanın onlara zaman ayırmasının (özellikle çalışma saatleri dışında) – görüşmenin niteliği nasıl olursa olsun – onları mutlu ettiğini açıklamaktadırlar. Görüşme kayıtlarında haftanın belirli bir saatinin tez danışma saati olarak ayrılması şansını yalnızca iki öğrencinin bulabildiği görülmektedir. Öğrenciler, danışmanın, tez öğrencisi için ayırdığı zamanı yalnızca onun için harcamasına büyük önem vermekte ve görüşmeyi bozan durumlardan (görüşme odasına başka kişilerin girmesi ve danışmanın onlarla bir süre ilgilenmesi ya da tez öğrencisi ile görüşmeyi bitirmesi; danışmanın uzun süre telefonla konuşması, görüşme sırasında başka tez öğrencilerinin de olması vb.) rahatsız olduklarını belirtmektedirler.

Tablo 3’e göre öğrenciler, tez danışmanının onlara destek olmasını da beklemektedirler. Bu beklentilerine gerekçe olarak, hazırlanacak tezin danışman ile öğrencinin ortak bir ürünü olacağını ve bu nedenle öğrencinin yalnız bırakılmaması gerektiğini göstermektedirler. Onlar danış-

manın tez hazırlama sürecinde karşılaştıkları yasal, akademik ve duygusal sorunlarının çözümünde destek olmasını istemektedirler. Özellikle, tez savunma toplantısında danışmanın desteğini görmeye çok gereksinim duyduklarını belirtmektedirler. Görüşme kayıtlarından danışmanların yandan fazlasının öğrencilere destek olduğu anlaşılmaktadır. Danışmanın, kendisine destek olmadığını düşünen öğrenciler ise, özellikle tez savunma toplantısında çok yalnızlık duyduklarını söylemektedirler.

Öğrenciler, tez danışmanının onlara karşı anlayışlı olmalarını da beklemektedirler. Onlar, danışmanın, öğrencinin akademik açıdan yapabileceği yanıtlara ve özel yaşamındaki sorunlarına olumlu bir biçimde yaklaşması gerektiğini düşünmektedirler. Tablo 3’de öğrencilerin bu beklentilerine karşılık buldukları ve bulamadıkları yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu beklentisine karşılık bulan bir öğrenci özel yaşamıyla ilgili bir sorununa danışmanının anlayışla bakarak, onun tezi bırakmasını önlediğini belirtmektedir. Bu beklentisine karşılık bulamayan bir öğrenci ise, danışmanının tezin akademik yönüne öğrencinin yaşadığı hastalık, yakınının ölümü vb. olaylardaki duygusal durumundan daha çok önem vermesini anlayışsızlık olarak nitelendirmektedir. Aynı öğrenci danışmanından, sabırlı olma beklentisine de karşılık bulamadığını “Danışmanın, öğrencinin yaptığı yanlışlar karşısında hemen sinirlenip bağırma ve çalışma yapraklarını fırlatmaya başlayınca öğrenci daha çok yanlış yapıyor, daha çok yanlış yapınca danışman daha çok kızıyor, sonra öğrencinin özgüveni azalıyor ve çalışmaya yoğunlaşmıyor” sözleriyle anlatmaktadır.

Tablo 3’deki son beklenti, tez danışmanının öğrenciye arkadaşça davranmasıdır. Bu beklentideki öğrenci sayısı üçtür. Bunlardan ikisi danışmanlarıyla arkadaşça bir iletişimlerinin olmasının onları mutlu ettiğini belirtirken, biri bu beklentisine karşılık bulamadığını fakat bu durumun onun için önemli olmadığını belirtmektedir.

Tablo 4’e göre, öğrencilerin tez danışmanlarına meslek alanı ile ilgili tek önerileri meslek alanında yeterli olmasıdır. Onlar, danışmanın, öğrenciye tez hazırlama sürecinde yol gösterici olabilmesi için öncelikle mesleki alan bilgisi ve deneyiminin yeterli olması gerektiğini düşünmekte-

Tablo 4. Yüksek Lisans Öğrencilerinin Tez Danışmanlarına Önerileri

Meslek Alanı ile İlgili Öneriler	Araştırma Teknikleri ile İlgili Öneriler	İnsan İlişkileri ile İlgili Öneriler
Meslek alanında yeterli olma	Başlangıçta tez hazırlama sürecini anlatma	Güdüleme - Zaman ayırma
	Çalışma planı yapma	Destek olma
	Kaynak sunma	Anlayışlı olma
	Yol gösterici olma	Saygılı olma
	Çalışmanın aşamalarını izleme	Empati kurma
	Tez üzerinde tartışma	Örnek olma
	Okunaklı ve açık dönütler verme	Arandığında ulaşılabilir olma
	Başka öğretim üyelerine yönlendirme	Öğrenciden beklentilerinde gerçekçi olma

dirler. Örneğin, bir öğrenci, danışmanın, öğrencinin çalışmak istediği alanda kendini yeterli görmüyorsa danışmanlığı başka bir öğretim üyesine resmi olarak devretmesini önermektedir.

Öğrencilerin Tablo 4'de araştırma teknikleri ile ilgili bulunduğu ilk öneri öğrenciye başlangıçta tez hazırlama sürecini anlatma önerisidir. Bunu, Yüksek Lisans öğrencileri lisansüstü düzeyde ilk kez bir tez hazırlayacakları için gerekli görmekteyiz. Öğrencilerin başka bir önerisi danışmanın öğrenci ile bir çalışma planı yapmasıdır. Danışmanın onlara kaynak sunmasını öneren öğrenciler de vardır. Öğrenciler, danışmanın, tez çalışmasının aşamalarını izlemesini, her aşamada öğrenciye yol gösterici olmasını, öğrencinin hazırlıklarına ilişkin dönütlerini okunaklı ve anlaşılır biçimde ve öğrenciyle tartışarak vermesini önermektedirler. Danışmana, araştırma teknikleri konusunda yetersiz kaldığı durumlarda öğrenciyi başka öğretim üyelerine yönlendirme önerisini de getirmektedirler.

Tablo 4'deki insan ilişkileri ile ilgili önerilerin başında öğrenciyi güdüleme önerisi gelmektedir. Öğrenciye zaman ayırma, destek olma, anlayışlı olma ve saygılı olma önerileri, beklentiler doğrultusunda bulunulan öteki önerilerdir. Bunun yanında, öğrenciler tez danışmanına öğrenciyle empati kurma, ona akademik kişiliği ile örnek olma ve arandığında ulaşılabilir olma önerilerinde bulunmaktadır. Tablodaki son öneri, danışmanın, öğrenciden beklentilerinde gerçekçi olmasıdır. Bu öneriyi getiren iki öğrenci, öneriye gerekçe olarak, danışmanın, öğrencinin tez öncesindeki başarılarına dayanarak tezi kendi başına hazırlayabileceğini düşünmesinin danışmanı yanılttığını, çünkü kendilerinin ilk kez tez hazırladıkları için yönlendirmeye gereksinim duyduklarını, öneriye gerekçe olarak göstermektedirler.

Ayrıca, öğrencilerin tez danışmanın belirlenmesi ile ilgili önerileri şöyle özetlenebilir: Enstitü ya da Bölüm Başkanlığı Yüksek Lisans öğrencilerinin tez hazırlamak istedikleri konuları listelemelerini isteyebilir. Enstitü'de öğretim üyelerinin özgeçmişleri bulunabilir. Öğrencinin çalışmak istediği konuda hangi öğretim üyesinin daha iyi da-

nışmanlık yapabileceğine öğretim üyelerinin özgeçmişlerine bakılarak karar verilebilir. Danışman adayları ile öğrenci ön tanışma evresi geçirerek tez danışmanın belirlenmesine katkıda bulunabilir. Tez danışmanın belirlenmesi aşamasında öğretim üyeleri ve öğrencilerin duygusal davranmamalıdır.

TARTIŞMA

Yüksek Lisans öğrencilerinin tez danışmanlarından meslek alanı ile ilgili olarak, özetle danışman ile öğrencinin çalışma alanının aynı olmasını ve danışmanın alanında yeterli olmasını beklemektedirler. Bulgular, bu beklentisine karşılık bulan öğrencilerin, danışmandan daha çok ve doğru yönlendirmeler aldığını ortaya koymaktadır. Bu beklentisine karşılık bulamayan öğrencilerin ise, çalışma alanlarında tez hazırlarken o alanlara özgü araştırma yöntemlerinin seçiminde ve uygulanmasında danışmandan yardım göremedikleri anlaşılmaktadır.

Yüksek Lisans öğrencileri tez danışmanlarından araştırma teknikleri konusunda da yeterli olmasını beklemektedirler. Tez hazırlama sürecinin her aşamasında danışmanın öğrenciye yol gösterici olmasını istemektedirler. Yine Gazi Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmada 252 araştırma görevlisinden 17'sinin tez danışmanından yol gösterici olmasını beklediği bulunmuştur (Sezgin, 2002).

Öğrencilerin kaynak tarama ile ilgili olarak danışmandan öğrenciye kütüphanede nasıl tarama yapılacağını ve öğrenciye kaynakların neresine bakması gerektiğini açıklamasını beklemeleri dikkati çekmektedir. Yüksek Lisans öğrencilerinin ders aşamasında bu nitelikleri kazanması gerektiği düşünülmekte, dolayısıyla onların bu beklentileri uygun görülmemektedir.

Öğrenciler, tez hazırlama sürecinin başında, tez danışmanı ile birlikte yaşama geçirilebilir bir çalışma planı yapma ve bu plana uymayı da büyük bir beklentileri olarak göstermektedirler. Planlı çalışmaların daha hızlı ve kolay gerçekleştirilebildiği sayılılarıyla, öğrencilerin danışmandan çalışma planı yapma beklentisi uygun görülmektedir.

Öğrencilerin, danışmandan tezle ilgili hazırlıklarını ve

tezin tümünü okuması yönündeki beklentileri de yerinde bir beklenti olarak görülmektedir. Çünkü danışmanın bu hazırlıklarla ilgili dönüt verebilmesi için öncelikle onları okuması gerekmektedir. Öğrenciler, dönütlerin olabildiğince kısa süre içinde ve olumlu bir yaklaşımla verilmesine ilişkin beklentilerinde, bu davranışların öğrenciye çalışma disiplini ve isteği kazandırabileceği düşüncesiyle, haklı bulunmaktadır.

Öğrencilerin çoğunun, tez danışmanının özel alanının eğitiminde ve araştırma teknikleri (özellikle verilerin çözümlenmesi) konusunda yetersiz olmasını doğal karşılaması da araştırmanın ilginç bir bulgusudur. Çünkü, tez danışmanı aynı zamanda “özel alanının eğitimi” konusunda lisans ya da lisansüstü düzeyde eğitim veren ve araştırmacılık rolü olan kişidir. Önceki iki cümleden sonra, akla “Bu durumda, tez danışmanı öğretim üyeliği görevini nasıl yürütebilir?” sorusu gelmektedir. Görüşülen kişilerin çoğunun üniversitede çalışan kişiler oldukları düşünüldüğünde bu bulgu daha da kaygı verici olmaktadır.

Araştırmanın bulguları, öğrencilerin tez danışmanından insan ilişkileri ile ilgili de oldukça çok beklentisi olduğunu da göstermektedir. Bulgulardan öğrencilerin, danışmanın, kendilerini tezi hazırlamaya yüreklendirmesini ve destek olmasını bekledikleri anlaşılmaktadır. Tez danışmanının, teze ilgili sorumluluk duyması ve öğrenciyi hiçbir aşamada, öğrencinin özel yaşamındaki sorunlarında bile, yalnız bırakmamasını da istemektedirler. Öğrencilerin bu beklentileri tez danışmanının taşıması gereken nitelikler arasında sayılmaktadır (Tosun, 1997). Bu nedenle, öğrenciler bu beklentilerinde de haklı görülmektedirler.

Öğrenciler, tez danışmanının onlara, uygun olduğunda zaman ayırmasını da beklemektedirler. Araştırmanın bu konudaki önemli bir bulgusu, öğrenci için ayrılan zamanın niteliğinin iç ya da dış uyarımlarla bozulmaması gerektiğidir. Tez çalışmasının ileri düzeyde düşünerek ve tez üzerinde yoğunlaşarak yapılan bir çalışma olduğu dikkate alındığında, öğrencilerin bu isteği de doğal bir istek olarak nitelendirilmektedir.

Araştırmanın meslek alanı, araştırma teknikleri ve insan ilişkileri ile ilgili bulguları gözden geçirildiğinde üçünün birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, örneğin, meslek alanında yeterli fakat araştırma teknikleri ile insan ilişkilerinde yetersiz olan bir tez danışmanı, öğrencinin çok az beklentisine karşılık verebilir. Danışman, meslek alanı ve araştırma tekniklerinde çok yeterli olsa bile, insan ilişkilerinde olumlu değilse, öğrenci zevksiz bir tez hazırlama süreci yaşayabilir. Görüşme kayıtlarının tümü incelendiğinde, meslek alanı, araştırma teknikleri ve insan ilişkileri ile ilgili tüm beklentilerine karşılık bulunduğunu belirten iki öğrencinin olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan birisi özel alan uzmanı ve eğitim bilimci olmak üzere iki danışmanla çalıştığı için beklentilerine karşılık bulmuş olabilir. Buna karşın üç öğrenci beklentilerinin çok azına karşılık

bulabildiğini ortaya koymaktadır. Örneklemdedeki diğer öğrencilerin ise, beklentilerinin bazılarına karşılık bulurken, bazılarına bulamadığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmanın bulgularından aşağıdaki sonuçlar çıkarılabilir:

Yüksek Lisans öğrencilerinin tez danışmanından meslek alanı, araştırma teknikleri ve insan ilişkileri ile ilgili birçok beklentisi vardır. Beklentilerine karşılık bulan öğrencilerin sayısı, bulamayanlara göre daha çoktur.

Tez danışmanı belirleme biçiminin öğrenci katılımlı olmaması, öğrencilerin beklentilerine karşılık bulamamasının temel nedenidir. Tez danışmanının özel alanının eğitiminde ve araştırma tekniklerinde yetersiz olması da öğrencinin tez danışmanından beklentilerine karşılık bulamamasına neden olmaktadır. Çünkü öğrenciler alanlarının eğitimi konusunda nasıl araştırma yapılacağı ve araştırma teknikleri konusunda (özellikle verilerin çözümlenmesinde uygulanacak istatistiksel tekniklere karar verilmesi, uygulanması ve yorumlanmasında) danışmanın yardımına çok gereksinim duymaktadırlar. Başka bir deyişle, öğrenciler, Yüksek Lisans eğitiminin ders aşamasında tez hazırlamanın ön koşul bilgi ve becerilerinin tümünü kazanamamaktadırlar.

Öğrenciler, tez danışmanının onlara yeterli danışmanlık yapmasını, öğrencinin çalışmasının da olumlu etkilediğinin bilincindedirler. Fakat, tez danışmanının özel alanının eğitimi ve araştırma tekniklerinde yeterli olması gerektiğinin bilincinde değildiler.

Tez danışmanı ile öğrencinin tez hazırlama sürecinde planlı çalışması tezin hazırlanma süresini kısaltabilmekte ya da uzatabilmektedir. Danışman ile öğrencinin tez çalışması yapmak için ayırdıkları zamanın niteliği de hem danışmanlığın niteliği hem de öğrencinin çalışma isteği üzerinde etkili olmaktadır.

Tez danışmanının, tezi kendi araştırması olarak algılaması ve bu algıyla tez hazırlama sürecinde çalışması, öğrenciler için çok önemlidir. Tez danışmanının, danışmanlık yeterliliği Yüksek Lisans öğrencisinin lisansüstü eğitime karşı tutumunu da olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

Araştırmanın sonuçlarından ve öğrencilerin önerilerinden yararlanılarak şu önerilerde bulunulabilir:

1. Tez danışmanının ve tez konusunun belirlenme aşamasına öğrencinin de katılımı sağlanmalıdır.
2. Öğrencilerin, Yüksek Lisans eğitiminin ders aşamasında, tez hazırlamanın ön koşul bilgi ve becerilerinin tümünü kazanmaları sağlanmalıdır. Bunun için, araştırma teknikleri ve istatistik dersleri daha yoğun ve uygulamalı olarak işlenmelidir. Öğrenciler bu uy-

- gulamalarda kendi alanlarında nasıl araştırma yapabileceğini yaşayarak öğrenebilmelidirler.
3. Tez hazırlama sürecini, danışman ile öğrenci birlikte planlamalı ve bu planlamaya uymaya çalışmalıdırlar.
  4. Tez danışmanı, öğrencinin teze ilgili hazırlıklarını olabildiğince kısa sürede okumalıdır; bu hazırlıklara ilişkin dönütlerini olumlu bir yaklaşımla ve anlaşılır bir biçimde vermelidir; tez savunma toplantısından önce tezin tümünü okumaya özen göstermelidir.
  5. Tez danışmanı, tezi kendi araştırması gibi algılamalı, tez hazırlama sürecinin sorumluluğunu öğrenciyle paylaşmalıdır. Tez danışmanından, yeterli danışmanlık alabilmek için öğrenci de çalışmalıdır.
  6. Tez danışmanı, danışmanlığının genç bir akademisyenin akademik yapısını ve akademik yaşama karşı tutumunu da etkileyebileceğini aklından çıkarmamalıdır. Bu nedenle, öğrenciye akademik kişiliği ile olumlu bir örnek olmaya özen göstermelidir.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Teknikleri**. Ankara: Seçkin Yayınları.

KAYNAKÇA

- Karakütük K. (2002). **Öğretim Üyesi ve Bilim Adamı Yetiştirme Lisansüstü Öğretimin Planlanması**. 2. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Meydan, G. (1994). **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne Kayıtlı Lisansüstü Öğrencilerin Sorunları**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Murray, M. (2001). *Beyond the Myths and Magic of Mentoring: How to Facilitate an Effective Mentoring Process*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Patton, M. Q. (1987). **How to Use Qualitative Methods in Evaluation**. USA: Sage Publications.
- Sezgin, F. (2002). **Araştırma Görevlilerinin Yetiştirilmesinde Tez Danışmanı Öğretim Üyelerinin Yetiştiricilik Rollerini**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tosun, İ. (1997). **Bilim Adamı Yetiştirme Lisansüstü Eğitim**. Türkiye Bilimler Akademisi Bilimsel Toplantı Serileri: 7, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Türker, R. K. (1997). **Bilim Adamı Yetiştirme: Dünyada ve Türkiye'de Lisansüstü Eğitim**. Bilim Adamı Yetiştirme Lisansüstü Eğitim. Türkiye Bilimler Akademisi Bilimsel Toplantı Serileri: 7, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Varış, F. (1973). **Türkiye'de Lisansüstü Eğitim "Sosyal Bilimlerde"**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No:34.